

SUMMARY**Yuriy Stetsyk****The Basilian Monasteries of the Peremyshl Eparchy (the end of the 17 th – the 18 th centuries): the review of sources**

The manuscripts and publishing sources for the history of monasteries are analysed. The classification of sources are given. The informatives aspects of the monasteries documentations are determined.

Key words: chronicle, the book of commemoration, catalogue, visit discriptions, regulation, Constitution of OSBM.

Олександр Суліменко,

*кандидат історичних наук, доцент,
Житомирського національного
агроєкологічного університету*

**ІСТОРІЯ
СТАНОВЛЕННЯ, ЗАНЕПАДУ ТА ВІДРОДЖЕННЯ
ОДНІЄЇ З ЦЕРКОВ НА ЖИТОМИРЩИНІ
(НА ПРИКЛАДІ С. ЗАБРІДДЯ
ЧЕРНЯХІВСЬКОГО РАЙОНУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

Присвячено історії церкви села Забріддя Черняхівського району Житомирської області, її становленню, занепаду та відродженню протягом XVIII – XXI ст.

Ключові слова: церква, релігія, село, парафіяни.

Церква с. Забріддя Черняхівського району Житомирської області має більш як двохсотрічну історію. Для вознесення молитов до Бога забрідська церковна громада побудувала в далекому 1770 р. храм на власні кошти. Про першу церкву відомо небагато. Однак ми знаємо, що освятили її на честь зачаття Святої Анни. Вона була витвором мистецтва дерев'яного зодчества тодішніх українських умільців. Усю будівлю, в т. ч. і куполи, зведено без жодного цвяха. Багато ікон, євангельських сюжетів написано безпосередньо по дереву на блакитному фоні.

Після третього поділу Польщі 1795 р. село, як і весь край, перейшло під владу Росії. Поступово кількість парафіян зростала. У середині XIX ст. храм уже не міг вмістити всіх парафіян. Рішенням Житомирського губернського комітету в 1851 р. було дозволено спорудження нової церкви за казенний кошт. У навколишніх густих лісах було достатньо будівельного матеріалу. Люди зрізали могутні дуби та сосни, влітку сушили їх, а потім використовували в будівництві. Новозбудований у 1866 р. храм став просторішим і красивішим, його було видно з усіх частин села.

Безперечним є те, що в духовному житті мешканців села впродовж кількох століть церква, попри всі перепони і труднощі, була постійним Домом Молитви і Слова Божого, виховувала своїх парафіян у душі пошани й любові до ближнього.

Протягом кількох століть у Забрідській церкві горять свічки, сяють у вишиваних рушниках ікони.

Забрідська церква завжди допомагала тим, хто постраждав. Так, 1812 р. у Волинській єпархії була затверджена кварта «для сбора подаяний в пользу разорений от всяких случаев», яка існувала до 1867 р. [3]. Крім молитов про перемогу співвітчизників у кривавих війнах ХІХ–ХХ ст., парафіяни вносили пожертвування постраждалим воїнам, вдовам, калікам, а також на виховання їхніх дітей. 23 січня 1906 р. розпочало свою діяльність добродійне «Товариство повсюдної допомоги постраждалим на війні солдатам та їх сім'ям». З 1908 р. поновився квартувий збір «Товариства повсюдної допомоги нижчим чинам хворих і поранених воїнів, постраждалих на війні з Японією, та їх родинам» [6]. У цих та інших жертвах жителі села брали активну участь.

Особливі події відбувалися у 1812 р., з приходом Наполеона на наші землі. Колишній волинський архієпископ Варлаам зустрів французького правителя в Могилівському соборі, проголосив його імператором і розпорядився, щоб по всій єпархії духовенство на ектеніях під час богослужінь проголошувало ім'я Наполеона замість Олександра [1, с. 2]. Ця подія набула широкого розголосу. Сільські парафіяни розмірковували по-різному: одні вважали це блягузством, інші – зрадою, ще інші – підтримували думку архієпископа Варлаама. Сам же архієпископ порушення присяги імператорові Олександру І пояснював так: «Щоб зберегти в спокої та тиші вручену Церкву від розгрому неприятеля» [2]. Після вигнання Наполеона справу Варлаама розглядали в Св. Синоді. Було вирішено позбавити його архиєрейського сану.

Слід зазначити, що церква відігравала значну роль в освіті дітей. Школи в селі довго не існувало – вона була організована лише з приходом ієрея Миколи Карашевича. На першому великому святі – Благовіщенні Пресвятої Богородиці – після Літургії священик запитав парафіян, чи не хотіли б вони своїх дітей вчити у школі? Більшість парафіян відповіла ствердно. Школу вирішили розмістити у будинку дякона, оскільки він був самотнім. 14 червня 1892 р. парафію відвідав архієпископ Модест. Цей архиєрейський візит був здійснений у рік святкування 900-річчя православ'я на Волині. Найперші розпорядження владики Модеста стосувалися церковношкільної справи. За його безпосередньої допомоги в 1894 р. в селі відкривається школа, в якій першими учнями стають десять хлопчиків. Диякон навчав дітей читати, писати, рахувати, церковного співу і молитов. Через рік охочих навчатися побільшало. Проте понад сто дітей не йшли до школи. Серед основних причин були нерозуміння важливості грамоти для дітей, неписьменність батьків, відсутність вихідного одягу та взуття, неспроможність селян сплатити навіть мізерну плату за навчання. Уроки в школі проводилися щоденно з 9-ї до 13-ї години, крім недільних і святкових днів. Щонеділі і в свята учні відвідували церкву, частина з них співала у церковному хорі. В 1900 р. церковнопарафіяльна школа була перейменована на школу грамоти і навчалися в ній 31 хлопчик та 5 дівчаток [4, с. 18].

Минав час, громада храму жила своїм духовним життям, яке поступово змінювалося під час революційних подій 1905 р. В цьому році імператор Микола ІІ видав указ «Про закріплення початків віротерпимості». В одному з пунктів цього

указу зазначається: «Признать, что отпадение от православной веры в другое христианское исповедание или вероучение не подлежит преследованию и не должно влечь за собой каких-либо невыгодных в отношении личных или гражданских прав преследований» [3]. Підбадьорені виданням указу і маніфесту від 17 жовтня з обіцянкою народу громадянських прав, поляки-католики вирішили створити в селі свій релігійний центр культури. Число католиків у Забрідді зросло. У 1906–1907 рр. була споруджена католицька каплиця, яка у видозміненому вигляді збереглася до наших днів. У радянські часи вона була перебудована на клуб, а нещодавно, пройшовши капітальний ремонт, почала приймати парафіян-католиків.

У роки Першої світової війни багато чоловіків-парафіян пішли на фронт. На сільських сходах збирали пожертвування російським військам для боротьби з ворогом. Вище духовенство оцінило заслуги забрідської громади. Ось як про це писала газета «Жизнь Волини» від 15 березня 1916 р.: «Его Преосвященством Фаддеем, епископом Владимир-Волинским, священнику Анно-Зачатиевской церкви с. Забродья Житомирского уезда Димитрию Бирюковичу и прихожанам той же церкви преподано архиепастырское благословение за пожертвования на нужды русской армии 81 руб. 25 коп.» [7].

Царський уряд був зацікавлений у розширенні православ'я серед селян. У Забрідді, як засвідчують «Дані про парафіян Забрідської Анно-Зачатіївської церкви та римо-католиків», три чверті мешканців були православними, чверть – римо-католиками. Здебільшого жили мирно, дружно. В сім'ях відзначали великі свята православних та римо-католиків. Такі традиції зберігаються й до сьогодні. Дехто з римо-католиків переходив на православну віру. Для прикладу подаємо текст документа з «Метричної книги за 1908 рік»:

Подписка

«Я, нижеподписавшаяся мещанка с. Забродья Житомирского уезда Мария Антоновна Пионтковская, католического вероисповедания сама изъявляю решительное намерение присоединиться к православной канонической Восточной Церкви и даю обещание пребывать в послушании всегда неизменно.

Сентября 21. 1907 года подпись – Пионтковская»

У 1910 р. із римо-католиків до православ'я перейшли ще дві особи. Такі процеси відбувалися й надалі.

Епоха атеїзму сильно змінила життя церковної громади. З березня 1918 р. була офіційно припинена видача платні церковнослужителям. У травні 1922 р. радянською владою вчинено наругу над храмом. Із Забрідської церкви, як й інших храмів, владою здійснювалося вилучення церковних цінностей нібито для допомоги голодуючим. В архівах зберігся акт вилучення храмових цінностей (подається мовою оригіналу):

Акт

Мая 25 дня 1922 года, на основании распоряжения уездной комиссии помголода, составлен настоящий акт по изъятию ценностей в с. Забродии Анно-Зачатиевской церкви, при представителях уездной комиссии помголода, товарищу Лейко в присутствии верующих представителей (Федор Меленевский, Демян Пашковский).

При изъятии найдено нижеупомянутые вещи:

- 1) Риза простой парчи со всеми к ней приборами;*
- 2) Один серебряный крест, чаша с приборами весом два фунта;*
- 3) Серебряных денег один фунт;*
- 4) Медными деньгами (7 s) фунтов» [5].*

Згідно з інструкцією про вилучення церковних цінностей, не вимагалось конфісковувати церковні мідні вироби. Однак місцеві керівники вирішили «перевиконати» план і забрали з Божого храму ще й мідні гроші.

Парафіяни витримали вандалізм місцевої влади. На 1928 р. церква була добре оздоблена. Церковною громадою планувалося найближчим часом збудувати у церкві місце для хористів. Завезли багато нетесаного лісу, дошок. Та не довелося хору заспівати на новому місці. Місцеві антихристи організували підпал церкви і її не вдалося врятувати. Горе парафіян було тяжким. Влада заборонила відбудову храму. В 1942 р. німецька окупаційна влада дозволила поновити діяльність Забрідської церкви. Богослужіння відбувалися в приміщенні сільського клубу. Після закінчення війни приміщення знову відібрали під сільський клуб [4, с. 30].

Нині на місці спаленого храму залишилося невелике підвищення, де раніше був вівтар, а також розташувалися входи із західного та південного боку церкви. Парафіяни через кілька років поставили на тому місці великий дубовий хрест, який став символом пам'яті про ті нелегкі часи. У західній частині колишнього церковного майдану височіє капличка, яка була врятована в ту страшну квітневу ніч.

Відродження храму розпочалося в середині 90-х років ХХ ст. Протягом 1996–1997 рр. забрідська громада відбудувала нову церкву, на кошти всіх жителів села. Багато зусиль доклала громада і до внутрішнього опорядження храму. Велику допомогу в цьому надали вихідці з села Забріддя брати Рафальські. Теперішній храм – в ім'я Різдва Пресвятої Богородиці – був освячений ієрейським чином 21 вересня 1997 р. У 2000 р. в церкві було відновлено святковий молебень на честь пророчиці Анни. 15 червня 2002 р. церкву освятив єпископ житомирський і новоград-волинський Гурій, у співслужінні з духовенством Черняхівського благочиння і секретарем єпархії архимандритом Олексієм. З урочистою Літургією співав архиєрейський хор під керівництвом регента кафедрального собору Стефана. В кінці Літургії владика Гурій щиро привітав парафіян з освяченням їхнього храму, побажав миру і Божої благодаті. Духовне життя церкви села Забріддя та її парафіян триває. Храм знову збирає своїх парафіян і, як понад 200 років тому, урочисто відбуваються богослужіння щонеділі та в релігійні свята.

1. Волинские епархиальные ведомости. – 1912. – № 10.
2. Волинские епархиальные ведомости. – 1879. – № 12.
3. Волинские епархиальные ведомости. – 1905. – № 14.
4. Градовський П. М. Історія Забрідської церкви на Житомирщині. – Житомир, 2002. – 36 с.
5. Державний архів Житомирської області (далі – ДАЖО). – Ф. 1. – Оп. 17. – Спр. 544. – Арк. 8.

6. ДАЖО. – Ф. 1. – Оп. 36. – Спр. 389. – Арк. 1.

7. ДАЖО – Ф. 2483. – Оп. 1. – Спр. 55. – Арк. 141.

SUMMARY

Oleksandr Sulimenko

The history of foundation, decline and revival of one of the churches in Zhytomyrskiy region (on the example of the village Zabridyda Chernyakhivsky region Zhytomyrskiy district)

This article is devoted to the history of church in Zabridyda Chernyakhivsky region Zhytomyrskiy district), it's foundation, decline and revival during XVIII–XXI centuries.

Key words: church, religion, country (village), parafiani.

Лідія Тиміш,

*кандидат історичних наук, доцент кафедри правознавства,
соціології та політології Дрогобицького державного
педагогічного університету імені Івана Франка*

ВНЕСОК МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ (ШЕПТИЦЬКОГО) У ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ

Розглядається питання внеску митрополита Андрея (Шептицького) у вивчення історії української Церкви: організація археологічних та археографічних досліджень, заснування науково-богословських інституцій, розробка церковно-історичної проблематики.

Ключові слова: церковно-історичні дослідження, Греко-католицька церква, науково-богословські інституції, осередки з вивчення історії Української церкви.

Зі здобуттям Україною незалежності вітчизняна історіографія одержала можливість досліджувати чи не найбільшу ділянку нашої історії, яка відає питаннями релігійного та духовного життя українського народу. Цей величезний пласт минулого свідомо нехтувала радянська історична школа, і тим самим руйнувався органічний зв'язок, який подає цілісну картину історичного розвитку українського суспільства.

Значний внесок у вивчення історії церкви зробило духовенство. У міжвоєнний період церковно-історичні дослідження здійснювалися під керівництвом митрополита Андрея (Шептицького). Він організовував українські інституції, передусім наукові, основним завданням яких було акумулювати та спрямовувати національну потужність у потрібне русло, а також сприяти виходу українства на міжнародну арену.

У 1910 році, користуючись мандатом австрійського парламентарія [4, с. 8–19], митрополит порушив питання створення Українського університету [6, с. 587]. Однак польська влада перешкодила його здійсненню. До 1925 року Український університет діяв таємно [19, с. 21–26].